

Razgovor: Peter Semneby, Voditelj Misije Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS-a) u Republici Hrvatskoj

Pomažemo Hrvatskoj da ispuni uvjete za europske integracije

Misija OESS-a u Hrvatskoj je od 1996. Kakva joj je zadaca i koliki utjecaj na unutarnju politiku naše zemlje, koliki pak na njezin medunarodni položaj, nije općenito poznato. Znamo da su pritisci kojima smo katkad izloženi OESS-ovom kritičnošću prema stanju u zemlji ozlovoljivali hrvatsko vodstvo, što u razgovoru diplomat diplomatski izbjegava. No, iz njegovih se odgovora ipak može zaključiti da Misija OESS-a utječe na hrvatsku politiku i društvo na mnogim područjima, požurujući ili preusmjeravajući rješavanje problema koji postoje ili su nam nametnuti

Razgovarala Margareta ZOUHAR

Gospodine Semneby, molim Vas da nam se predstavite.

Ja sam švedski diplomat. Prije dolaska u Hrvatsku, u veljaci 2002., bio sam Voditelj Misije OESS-a u Latviji.

Pred Stalnim vijećem OESS-a u Becu podnijeli ste krajem mjeseca studenog izvješće o stanju u Hrvatskoj koje se odnosi na šest posljednjih mjeseci. Što ste sve rekli u tom izvješću o stanju u Hrvatskoj?

Izvješće prikazuje napredak na područjima koja pokriva mandat OESS-a, uključujući slobodu medija, pravosuđe i vladavinu prava, povratak izbjeglica, reintegraciju i povrat imovine, policijska pitanja, te rad s nevladinim organizacijama u razdoblju između svibnja i studenoga 2002. Najveći dio izvješća odnosi se na situaciju kakva jest, te na razvoj događaja u posljednjih šest mjeseci. U izvješću se trudimo identificirati pitanja kod kojih je napredak moguć i potreban. Općenito, iz izvješća se jasno vidi da se kvaliteta naše suradnje s hrvatskom Vladom znatno popravila u posljednjih godinu dana. To nije samo odraz činjenice da je Hrvatska potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s Europskom unijom. Prirodno je što su na toj trećoj stubi nastojanja Hrvatske na putu prema europskim integracijama, u razdoblju prije nego što će Hrvatska biti pozvana da započne službene pregovore o članstvu, politički zadaci u središtu pažnje. Ti politički zadaci gotovo su identični mandatu Misije OESS-a. Kroz naš rad, dakle, pomažemo Hrvatskoj da ispuni uvjete za europske integracije.

Na što posebno stavljate naglasak, na čemu Hrvatska vlast treba posebno poraditi?

U izvješću se bavimo mnogim pitanjima. Jedno od važnih pitanja za nas je povratak i integracija izbjeglica i prognanika. Na tom polju još ima zakonskih i administrativnih zapreka, te treba raditi na njihovom prevladavanju. Istovremeno naglašavamo potrebu stvaranja pozitivnijeg ozračja oko pitanja povratka izbjeglica. Da bi se moglo ostvariti integrirano i skladno društvo, izbjeglice koje se još nisu vratile trebale bi imati realnu mogućnost za povratak, kao i za povrat imovine, kako bi po povratku imali gdje živjeti. Važno je shvatiti da je takvo integrirano društvo jedan od uvjeta koje Hrvatska treba ispuniti, kako bi napredovala

na svom putu k Europi. Europa, naime, ne želi uvoziti probleme. Povratak srpskih izbjeglica nije prijetnja, nego mogućnost i nužnost.

U Hrvatsku se vratilo do sada 340.000 izbjeglica. Koliko bi ih se još trebalo vratiti prema vašim podacima?

Tu treba razlikovati povratak Hrvata prognanika, odnosno osoba koje su raseljene unutar zemlje, te srpskih izbjeglica. Do sada je registriran povratak samo 100.000 Srba izbjeglica. Ostalo su Hrvati, prognanici, koji su napustiti područja zahvacena ratom, ali nisu napuštali Hrvatsku. U ovom trenutku postoji još uvijek 250.000 osoba, uglavnom srpskog stanovništva koje je napustilo Hrvatsku, koje se nalazi izvan njenih granica. Među tom populacijom provedeno je nekoliko anketa u kojima su bili pitani žele li se vratiti i pod kojim uvjetima. Njih oko 30 posto izjavilo je kako bi razmislilo o povratku u Hrvatsku ukoliko bi postojali odgovarajući uvjeti. Ne vjerujem da će se svi, čak i od tih 30 posto, zaista vratiti. Međutim važno je da im se da realna mogućnost za povratak, da im se ponudi povrat imovine, odnosno smještaj kao naknada za stanove koje su izgubili. Samo u tom slučaju će se moći zaključiti da su ti ljudi bili u mogućnosti iskoristiti svoje pravo na slobodu izbora, o tome žele li se vratiti u Hrvatsku ili ostati i integrirati se tamo gdje sada žive.

Zar se do sada nije mogao vratiti tko je god želio? Pouzdano znam da je UNHCR u Kninu osiguravao prijevoz pokretne imovine svima onima koji su se željeli iz Srbije vratiti u Knin.

Ljudi će izabrati ono što smatraju da je najbolje za njih. Nema ništa lošeg u tome što se traži najbolja alternativa. Treba imati na umu da su većinom područja u koje se ljudi vraćaju najnerazvijenija područja u Hrvatskoj, gdje je ekonomska situacija najteža. Za većinu ljudi to je veoma teška odluka.

Kakvo je stanje, prema misiji OESS-a, u gradovima Kninu i Vukovaru s obzirom na broj povratnika, a time i stanja ljudskih prava i važećeg zakonodavstva?

Postoje razlike između Knina i Vukovara. Dok je u Kninu većina srpskog pučanstva napustila grad, većina izbjeglog pučanstva u Podunavlju i Vukovaru bili su Hrvati. Na području Podunavlja, kao dio cjelokupne mirne reintegracije na snazi je poseban režim zaštite manjinskih prava, i tu je proces povratka najvećim dijelom završen. U Kninu i okolnom području mnogo se toga mora učiniti u smislu stvaranja uvjeta za povratak izbjeglica koje se žele vratiti, što se odnosi i na povrat njihove imovine. Što se tiče međuetnickih odnosa primjećeni su pomaci nabolje i u Kninu i Vukovaru. Ali u pojedinim mjestima u Dalmatinskoj zagori i Sisacko-moslavackoj županiji situacija s povratkom izbjeglica je još veoma teška, jer oni trpe određene oblike diskriminacije u vezi sa povratom svoje imovine.

Koje je stajalište OESS-a u odnosu na pitanje valjanosti Erdutskog sporazuma?

Erdutski sporazuma i Pismo namjere međunarodni su ugovori s različitim odredbama, od kojih su neke vremenski ograničene, a druge trajno valjane. Vremenski ograničene su one odredbe koje se odnose na upravu Ujedinjenih naroda i njezine zadatke. Ostale odredbe, koje se odnose na individualna prava pojedinaca, na primjer pravo na povratak i povrat imovine, nisu vremenski ograničene. Bilo bi prirodno da se uredbi tih dokumenata jedno ponovo razmotre, s obzirom na to da su one samom svojom prirodom namijenjene pronalaženju specifičnih rješenja za specifične probleme koji su karakterizirali vrijeme njihova potpisivanja.

Erdutski sporazum i Pismo namjere, međutim, ostaju valjani i nastavljaju sa svojom ulogom podržavanja razvoja zajednica u Podunavlju.

Kako ocjenjujete politicku situaciju i stupanj demokratizacije u Hrvatskoj? Kakav su udio u tome imali savjetnici misije OESS-a?

U posljednje vrijeme OESS je imao znatan utjecaj na odredena događanja u zemlji. Misija je bila uključena u rad Zakona o nacionalnim manjinama te pružanje savjetodavne pomoći prilikom rada na Zakonu o Hrvatskoj radioteleviziji. Voditi ćemo brigu na koj način se prava manjina provode i poštuju te na koj način se uspostavlja manjinska samouprava na različitim razinama. Što se tiče reforme pravosuđa, podupiremo reformu u suradnji sa Europskom unijom i Europskom komisijom. Posebnu pozornost pridajemo domaćim institucijama za zaštitu ljudskih prava, Ustavnom sudu te Puckom pravobranitelju. Pratimo način na koj se unutar pravosudnog sistema u Hrvatskoj rješavaju pitanja ratnih zločina, jer to je jedan od važnih pokazatelja normalizacije stanja. Tu se najbolje vidi je li pravosuđe sposobno uhvatiti se u koštac sa pitanjem ratnih zločina te ih rješavati na objektivno i pošteno. Savjetnici OESS-a rade na uvođenju novog programa koje se tiče pomoći u policijskim pitanjima, a program se zove «Policijska u zajednici». « Svrha toga programa je da se dođe do boljeg uzajamnog odnosa između policije i ljudi koji žive u zajednici u kojoj policajci rade. Cilj je usredotočiti se na prevenciju, na sprječavanje zločina, a ne samo na rješavanje zločina nakon što se on već dogodi. Sljedeće godine OESS će pomoći Vladi kada počne rad na zakonu o elektronskim medijima koji će se odnositi i na privatne medije. Što se tiče procesa povratka u mogućnosti smo davati savjete Vladi zbog mreže ureda koje misija OESS-a ima razasute diljem Hrvatske. Rekao bih da je u nekim situacijama naše razumijevanje cjelokupne situacije čak i bolje od onog koje ima Vlada, s obzirom na to da Vlada ima svoju mrežu informacijskih kanala koji nisu uvijek najpouzdaniji. Važan čimbenik rada misije OESS-a je pomoć i podrška koju pružamo razvoju civilnog društva te nevladinih udruga. Potpomagali smo različite projekte u područjima zahvaćenim ratom. Bili su to projekti kojima su se jale različite nevladine udruge. Svrha naše pomoći je potpuno izgraditi socijalnu infrastrukturu te ponovo pružiti podršku onim projektima koji premošćuju jaz između različitih etničkih zajednica.

Je li po vašem mišljenju Hrvatskoj dovoljan samo jedan puki pravobranitelj?

Postoje države, među kojima je i Švedska, u kojoj ima više specijaliziranih puki pravobranitelja za određena područja. Ali veoma je važno u tranzicijskoj zemlji kao što je Hrvatska imati jedno takvo tijelo kojem građani mogu relativno lako pristupiti i gdje ne postoje takve zapreke kao što postoje u većini sudova. Puki pravobranitelj ima veoma važnu ulogu u ocjenjivanju rada različitih dužnosnika. On može biti važna protuteža zloupotrebi vlasti koja se pojavljuje u mnogim zemljama.

Nakon izvješća u Becu sastali ste se sa potpredsjednikom Vlade Goranom Granicom. O čemu ste razgovarali?

Tijekom posljednjih sastanaka koje sam imao sa potpredsjednikom Vlade Granicom najviše smo razgovarali o ustavnom Zakonu o nacionalnim manjinama. Istakao sam neka važna načela kojih se treba pridržavati pri izradi zakona. Rekao sam da je važno da same nacionalne manjine zakon vide kao koristan i kao legitiman. Ako bi manjine od samog početka bile protiv takva zakona, od njega ne bi bilo velike koristi. Taj Zakon mora pružati zaštitu onih prava manjina koja su otprije stecena. Zakon bi trebao omogućiti zaštitu specifičnih pokretnih manjinskih interesa na svim upravnim razinama. Tijekom naše rasprave postavilo se pitanje je li razumno

što Hrvatska pruža takvu visoku razinu zaštite manjinama, koja je u nekim slučajevima čak i viša nego razina zaštite nacionalnih manjina u većini drugih europskih zemalja. Odgovor na to je što zakonodavstvo o nacionalnim manjinama, osim što mora ispuniti određeni minimum uvjeta, mora uzeti u razmatranje i konkretnu situaciju u svakoj pojedinoj zemlji. U Hrvatskoj koja ima dosta složenu povijest međuetnickih odnosa, potreba za boljim Zakonom o manjinama više je izražena nego u nekim drugim zemljama. Činjenica je kako većina hrvatske manjinske populacije još živi izvan same zemlje.

Hrvatski helsinški odbor iznio je ocjenu kako je stanje ljudskih prava lošije ove godine nego što je to bilo prošle. Kakav je vaš sud?

Došao sam u Hrvatsku tek početkom godine, ali mogu reci da postoje područja s pozitivnim razvojem događaja, ali postoje i područja koja su još dosta problematična. Među probleme ljudskih prava pripadaju problemi hrvatskog pravosuđa. Vlada je svjesna tog problema tako da mi još čekamo neki veći napredak na tome polju. S tim u vezi pravo pristupa sudu zajamčeno je, međutim sudovi nisu uvijek dostupni hrvatskim građanima zbog velikog broja neriješenih slučajeva, a zato je otežano i donošenje sudske odluke u razumnom roku. Izbjeglicama srpske nacionalnosti, koje su živjele uglavnom u urbanim sredinama, ukinuto je stanarsko pravo nakon njihova odlaska.